

УДК 327(4): 342+316.42

О Н О В Л Е Н Н Я Є С Т А П Е Р С П Е К Т И В И П О Д О Л А Н Н Я Є В Р О С К Е П Т И Ч Н И Х Т Е Н Д Е Н Ц І Й

СОЛОМЕННА Т.В.,
кандидат
історичних наук,
доцент кафедри
всесвітньої історії
Інституту історії,
етнології та
правознавства імені
О.М. Лазаревського
Чернігівського
національного
педагогічного
університету імені
Т.Г. Шевченка

Стаття присвячена майбутнім виборам до Європейського парламенту та оновленню особового складу посадовців основних інституцій ЄС, остаточних структурних та управлінських змін згідно статей Лісабонського договору. Прояви економічної кризи спричинили несприятливі тенденції соціально-економічних відносин європейського співробітництва, посилили позиції популістів та євроскептиків в політичному контексті європейського співтовариства. Зовнішньополітичні виклики актуалізують реалізацію узгодженої та ефективної політики ЄС на міжнародній арені та проблематику федералізму як форми існування європейського проекту.

Ключові слова: вибори, Європарламент, інституції ЄС, економічна криза, популізм, євроскептицизм, цінності, ідентичність, федеральний європейський проект

Теперішній рік позначений очікуваними змінами структурного та процедурного характеру для всіх головних політичних органів ЄС. Реалії економічного й політичного життя європейської спільноти засвідчують наявність багатьох проблемних зон, які власне й визначатимуть перспективи подальшого розвитку Євросоюзу.

Об'єднана Європа вступила у фінальну фазу інституційних перетворень, закладених Лісабонською угодою. Очікування результатів парламентських виборів, прогнози щодо кандидатур європейських політиків на провідні посади в головних органах ЄС, причини, особливості та наслідки тривалої економічної кризи, тенденції економічного розвитку ЄС і ще велика кількість

питань активно дискутується в публічному просторі та на сторінках наукової літератури. Останні роки саме економічні негаразди та їх суспільно-політичні наслідки для Євросоюзу стали топовою тематикою для дослідників¹. Спільні проблеми соціальних гарантій, зростання безробіття, імміграційні процеси та зменшення довіри до політичних партій стали живильним середовищем для розквіту популістських гасел з обох боків політичного спектру та євроскептичних настроїв.

Нестабільність економічна призводить до нестабільності настроїв європейців. Розчарування європейськими інститутами, зростаюча недовіра до європейської бюрократії актуалізували питання, пов'язані з механізмами і самим форматом відносин між країнами в середині ЄС. Роботи А. Макаричева, М.-О. Падіса, Г. Брауна та багатьох інших присвячені колу питань щодо функціонування європейських держав в форматі федералізму або пошуку більш ефективного способу подальшого існування ЄС².

Перед цією розвідкою стоїть завдання охарактеризувати основні тенденції, що відбуваються в політичному просторі ЄС у контексті майбутніх виборів, в умовах тривалої економічної кризи, дискусій щодо питань європейських цінностей та ідентичності, на фоні посилення популізму й євроскептицизму.

Цього року 22-25 травня відбудуться чергові вибори до Європейського парламенту. Громадяни 28 країн-учасниць обиратимуть склад одного з провідних інститутів Європейського Союзу. Голосування протягом чотирьох днів, з окремими особливостями у різних європейських державах, дасть можливість сформуванню нового складу депутатського корпусу, який обереть Голову Європейського парламенту на найближчі п'ять років. Це стане першим кроком до зміни всіх провідних посадовців в управлінських та представницьких структурах ЄС.

За Лісабонським договором 2007 року Європейський парламент виконує функції нижньої палати представницького органу, до обов'язків якого, крім іншого, входить призначення Президента Європейської комісії та її персонального складу. Прізвище керівника європейського уряду до асамблеї вноситься за рішенням Європейської ради з урахуванням результатів парламентських виборів.

Змін зазнає склад та структура Європейської комісії, бо саме єврокомісари є відповідальними за реалізацію європейської політики як в середині

ЄС, так і у зовнішніх справах. Очікувані кадрові та організаційні перетворення, що відбуватимуться протягом кількох місяців, мають нарешті втілити весь обсяг реформованої управлінської структури ЄС у відповідності до Лісабонського договору.

Цей договір набрав чинності 1 грудня 2009 року, розпочавши реалізацію структурних реформ й оформлення конституційних засад функціонуючого ЄС. Таким початком стало запровадження посади Голови Європейської ради з повноваженнями на два з половиною роки. Цим Головою став Герман Ван Ромпей, чий другий термін перебування на посаді спливає 30 листопада 2014 року.

Ще однією реформою інститутів ЄС позначиться осінь 2014 року. Змін зазнає склад та чисельність Європейської комісії. Теперішня кількість єврокомісарів відповідає чисельності країн-членів ЄС, кожна держава має власного представника в цьому виконавчому органі, тобто зараз їх 28. Згідно статей Лісабонської угоди вже 1 листопада 2014 року комісія скоротить свою чисельність до 2/3 складу ЄС. Порядок формування комісії передбачає дотримання принципу ротації між державами-членами.

На призначення нового Президента Європейської комісії вперше впливатимуть громадяни ЄС, які оберуть Європейський парламент. Повноваження чинного Президента Жозе Мануеля Баррозу закінчуються, а за процедурою передбачено внесення Європейською радою прізвища кандидатури на розгляд європейських депутатів з урахуванням результатів парламентських виборів. Голосування в Європарламенті кандидатури Президента Європейської комісії призначено на липень 2014 року.

Після затвердження Європарламентом Рада ЄС має узгодити всі пропозиції та запропонувати новий склад єврокомісарів відтепер у меншій кількості осіб. Склад Європейської комісії ухвалюється парламентарями усім списком одночасно, потім голосування відбудеться в Раді ЄС, після чого вона стає чинною. Прогнозів щодо шансів європейських політиків очолити Європейську комісію не бракує. Всі політичні сили готують своїх представників до цієї відповідальної місії. Знайомство з кандидатами відбувається під час виборчого процесу, а рішення залежатиме від складу євродепутатів.

Такий прямий зв'язок призначення на посаду основного виконавчого органу Євросоюзу з виборами до Європарламенту має сприяти збільшенню впливу, а відтак і довіри кожного європейця до управлінських структур ЄС. Розростання бю-

рократичних механізмів та процедур, призвели до відірваності від повсякденних нагальних турбот пересічних європейців, що є однією з причин зростаючого євроскептицизму. Падіння довіри до європейських інституцій чітко усвідомлена проблема сучасного ЄС, яка потребує належної уваги європейських чиновників.

Процеси оновлення політичних інститутів ЄС відбуваються на фоні масштабних економічних та політичних проблем. Економічна криза 2008 – 2009 років стала для ЄС основним фоном усіх без виключення політичних та суспільних процесів, обумовлюючи їхній характер та розкриваючи інші аспекти європейського буття. Останні роки не були для Європи простими чи оптимістичними з огляду на внутрішню ситуацію поточного стану політичних та економічних викликів, що були ускладнені зовнішньополітичними подіями на континенті та світі.

Боргова криза єврозони, загострення соціальних проблем, зростаюче безробіття, актуалізація міграційних рухів, необхідність фіскального та фінансового реформування, трирічна громадянська війна в Сирії, початок переговорів з Іраном та українська криза кінця 2013 – 2014 років – це далеко неповний перелік викликів для сучасного європейського суспільства.

Економічні проблеми в ЄС перетворили набір традиційних питань виборчих перегонів на питання екзистенціального сенсу: «Перед державами членами ЄС постала необхідність прийняття політичних рішень, без перебільшення переломного характеру, для успішного виходу з кризи із збереженням цілісності ЄС³.

Сьогодні європейці знаходяться в пошуку адекватних інструментів подолання кризи єврозони, але порозуміння стосовно способів вирішення нагальних завдань допоки не знайдено. Грецьке питання, кризові явища південної Європи все більше розрізняють позиції трьох найбільших економік Європи – Британії, Франції та Німеччини. Соціальні питання безробіття, міграційні потоки, намагання дотримуватися відповідних зобов'язань посилюють євроскептичні настрої серед громадськості. Тому склад новообраного парламенту може стати найменш толерантним щодо принципів євроінтеграції з часів перших прямих виборів до Європарламенту 1979 року.

Названі тенденції стали предметом інтересу європейської інтелектуальної спільноти, яка прагне представити власне бачення причин кризи та

окреслити, принаймні, основні напрямки її подолання. Цікаву проблему співвідношення європейської «єдності» та «національних інтересів» підіймає британський дослідник Томас Мур. Добробут, економічне зростання, технологічне лідерство – ці наслідки євроінтеграції, на його переконання, набувають нових аспектів на тлі економічної кризи. «Не викликають сумніву плюси європейського проекту в економічному плані: вільних рух товарів, капіталів, послуг та людей. Але коли економічний маятник гойднувся в протилежний бік, <...> то ми повертаємося до національних інтересів»⁴, тобто під час економічних негараздів відбувається посилення націоналізму в середині держав. Це пануюча тенденція як для країн, де кризові явища набирають гострих форм та завдають серйозних збитків, так і для стабільних країн.

Т. Мур вважає, що європейці в часи загострення «грецького питання» мали знайти час для чесної розмови про філософію європейської інтеграції: її функцій, цінностей та потенціалу для перетворення європейської спільноти. Пов'язаність національних економік зайвий раз лише підтвердилася економічною кризою. Дослідник переконаний, що основа досягнень об'єднаної Європи – спільний ринок – має наповнюватися реальним змістом соціального, політичного і морального характеру. Спільна відповідальність та колективні рішення у розв'язанні економічних проблем окремих країн – єдиний правильний вихід, який додасть інтеграційним процесам моральності, соціальної відповідальності, співучасті та співчуття всієї європейської спільноти.

Аналіз політичної ситуації в Європі свідчить про зростання симпатій до правих та лівих радикальних партій, популізму та посилення євроскептичних настроїв. Серйозні занепокоєння результатами виборів до Європейського парламенту на сторінках *The Guardian* в жовтні 2013 року висловив тогочасний прем'єр-міністр Італії Енріко Летта. Зростаюча хвиля популізму, на його думку, може призвести до появи «самого антиєвропейського та антискептичного парламенту в історії та поховати ідею на довгострокове відновлення економіки»⁵. Він закликає звернути увагу на збільшення симпатій до таких організацій як Партія незалежності Сполученого королівства (UKIP), французького Націоналістичного фронту (FN) під керівництвом Марін Ле Пен, італійського Руху п'яти зірок (M5S) з Беппе Грілло на чолі, якого Е. Летта вважає «найнебезпечнішим феноменом Євросоюзу». На трав-

невих виборах очікується збільшення ультраправих голосів в Австрії, Болгарії, Бельгії, Нідерландах, Польщі, Угорщині, Швеції. Існує вірогідність того, що вперше депутатами Європарламенту стануть представники Альтернативи для Німеччини (AfG).

Е. Летта виділяє два основних питання майбутніх виборів, від відповіді на які залежить виникнення Сполучених Штатів Європи, чому він завзято сприяє своєю активною діяльністю. З одного боку, безпрецедентний період фінансової, валютної, боргової кризи, посилює євроскептичні настрої, а з іншого, європейці мають замислитися над розбалансованістю та неузгодженістю в діяльності європейських інституцій. «Європейські громадяни мають відчувати, що Європа їх представляє, але зараз з цим реальні проблеми. Це <...> виграшні питання для Грілло, Ле Пен, Фараджа для всіх європейських популістів», – зазначає політик⁶. Проте Е. Летта не знімає відповідальності за такий стан справ із європейського мейнстріму, тих партій яким належить влада, яку вони втрачають під тиском популістських гасел та соціальних негараздів.

Пошуком причин та аналізом піднесення радикальних настроїв займається дослідник французької політики Артур Голдхамер⁷. Його популярний блог та академічна діяльність висвітлюють питання сучасних політичних європейських трендів. В грудневій статті 2013 року «Популістська реакція у Франції» з'ясовуються причини зростання успіху Національного фронту та особистої популярності Марін Ле Пен⁸. Автор констатує, що розчарування президенствами Н. Саркозі та Ф. Олланда, представників правоцентристської (UMP) та лівоцентристської партій (PS), поглиблюють існуючу кризу традиційних партій у Франції і сприяють т. зв. «популістській спокусі», на яку піддалися політики як зліва, так і справа. На лівому боці політичного спектру скористався з цього Жан-Люк Меленшон – лідер Лівой партії (PdG), а на правому – більш успішна Марін Ле Пен.

Зростаючу популярність у виборців Національного фронту А. Голдхамер пояснює масштабною критикою усталеного політичного стану, тобто la Classe Politique – високо централізованої організованої структури і тісно інтегрованої політичної та ділової еліти. Свою атаку на політичний клас Ле Пен веде за трьома основними напрямками: цінності, ідентичності та економічний націоналізм. Цю тріаду вона об'єднує в національний суверенітет.

Свою емоційну риторику мадам Ле Пен вибудовує навколо кризових негараздів, які коштували Франції економічного суверенітету під збільшенням авторитету німецької економіки та її політичної ролі в діяльності ЄС, що забезпечило Ф. Олланду перемогу на президентських виборах 2012 року.

Національний фронт переконаний, що політичний клас давно позбавлений незалежності Брюсселем та Франкфуртом. Це дозволяє Ле Пен виступати одночасно проти двох провладних партій. Об'єднавши разом літери аббревіатур назв правлячих партій – UMPPS, вона підкреслює відсутність будь-яких відмінностей серед теперішнього політичного істеблішменту Франції. Таким чином, Ле Пен впевнено використовує сучасну французьку ситуацію для збільшення власних прихильників.

Результати другого туру муніципальних виборів у Франції 30 березня 2014 року красномовно свідчать про настрої французького суспільства⁹. Поразка правлячої соціалістичної партії та перемога правих і ультраправих, змусили чинну владу сформувати новий уряд із запевненнями щодо більш ефективної економічної політики. Невдоволення французів станом життя додають аргументів риториці лідеру Національного фронту Марін Ле Пен, яка прогнозує власній партії абсолютну перемогу на виборах до Європарламенту.

Найджел Фарадж, депутат Європарламенту, колишній лідер партії незалежності Сполученого Королівства (UKIP), вважає, що парламентські вибори будуть «битвою національних демократій з державницькою бюрократією ЄС, <...> люди прагнуть бачити Європу суверенних держав, які торгують між собою та працюють разом»¹⁰. Націоналістичні настрої посилюють ідеологію євроскептиків, широко залучаючи критику забюрократизованих європейських інституцій.

Проте, ріст настроїв націоналістичного спрямування в сучасній Європі пов'язується не лише з економічним чинником. Концепцію повернення європейських держав до національних суверенних статусів відстоює Тьеррі Бодє¹¹. Не з економічними проблемами, а з розмиванням національних кордонів, міграційними рухами, централізованою владою Брюсселя, створенням наднаціонального устрою, запровадженням євро Т. Бодє ототожнює осередок конфліктності та потенційного протистояння. Перетворення ЄС на нову імперію приведе, на його думку, до масштабних та руйнівних наслідків не лише для Європи, а й світу. Дослідник

глибоко переконаний, що процес, в якому національні держави відмовляються від свого суверенітету, загрожує катастрофою.

Усталеною тезою прихильників європейського проекту є те, що націоналізм призведе до війни, а ЄС – це великий мирний договір, більш ніж достатня компенсація будь-яких втрат у демократії чи суверенітеті під егідою централізованої політики Брюсселя. Т. Бодє ж відстоює думку, що каталізатором війни буде не націоналізм, а саме спроба ЄС перетворитися на імперію. Він переконаний, що саме імперська природа ЄС є причиною напруженості, нестабільності та конфлікту. Для запобігання можливого протистояння в ЄС автор пропонує відновлення всіх елементів національного суверенітету в політичному, економічному, законодавчому сенсі, що має стати гарантією безпеки, добробуту та стабільності: «Сьогоднішня спроба домогтися політичної єдності в Європі є основним джерелом напруженості. <...> Що нам потрібно, це Європа без центрального управління: Європа складається з національних держав, які не бояться національних відмінностей і готові співпрацювати між собою. Мають бути відновлені національні кордони, щоб національні держави могли самі вирішувати, кого вони хочуть бачити на своїй території»¹². Цей приклад яскравого євроскептицизму має широку підтримку серед європейських громадян та швидко збільшує коло своїх прихильників.

Занепокоєність щодо високої популярності націоналістичних гасел в багатьох країнах Європи висловлює діючий Президент Європейської комісії Жозе Мануель Баррозу: «Ми не повинні забувати, що в Європі ще не так багато десятиліть тому вирували дуже, дуже тривожні події ксенофобії, расизму та нетерпимості»¹³. Застереження щодо відновлення схожої ситуації європейський чиновник спрямовує в бік керівників політичних партій, які використовують таку риторику для отримання електоральних голосів. Свою стурбованість Ж.М. Баррозу намагається передати широкій громадськості, зокрема, тим небайдужим європейцям, для яких важливими є здобутки євроінтеграції і які поділяють кращі сподівання на майбутнє ЄС.

Проевропейська сила, що представлена в Європарламенті й активно відстоює принципи демократії та солідарності об'єднаної Європи – це партія Зелених. Зелені вбачають значну загрозу для всього європейського проекту, щодо можливостей продовження розширення ЄС та поглиблення інтеграційних зв'язків під тиском фінансово-економічних

викликів, відродженні націоналізму та популізму.

Прес-секретар зовнішніх справ зелених у Європарламенті Ульріке Луначек пропонує конкретну програму «Бачення Сполучених Штатів Європи» задля запобігання краху ЄС¹⁴. Причину несприятливого розвитку ЄС вона вбачає в багатогранній кризі, яка не може бути розв'язана без політичного єднання. Зелені беруть на себе провідну роль в дискусії, яка змушує давати більш масштабні відповіді, поставлені глобалізацією. План партії Зелених щодо серйозних викликів сучасності полягає в наступному: більше демократії, керування економікою, більше солідарності та справедливості, плюс Зелений інвестиційний пакет. Сталий розвиток та підвищення економічного потенціалу можуть бути досягнуті завдяки широкому запровадженню енерго- та ресурсозберігаючих технологій, які створять не лише робочі місця, але й збережуть довкілля. Мирна, стабільна, процвітаюча об'єднана Європа – це майбутнє для зелених різних країн.

Одним із найвідоміших сучасників та ширих прихильників європейського проекту є Юрген Хабермас. Знаний філософ продовжує звертатися до широкої громадськості зі своїми виступами, книгами, публікаціями та інтерв'ю, які постійно з'являються на сторінках різних видань¹⁵.

Ю. Хабермас звинувачує політиків Євросоюзу в цинізмі, а ще в тому, що відвернулися від європейських ідеалів. У його роботі «Про конституцію Європи» (Zur Verfassung Europas) він аналізує зміни, що відбуваються з демократією під впливом кризи, і говорить про те, що «влада вислизнула з рук народу й перемістилася до структур з сумнівною демократичною легітимністю»¹⁶. Критикуючи повноваження Європейської ради філософ вважає, що вона втручається в політику не маючи на це дозволу, а Європейська комісія звинувачується ним у безвідповідальності за свої справи. При цьому Ю. Хабермас захищає і любить Європу, він непохитний оптиміст, який вірить в раціональність народу, у стару впорядковану демократію, в публічний простір, що сприяє покращенню ситуації.

Ю. Хабермас прагне донести значущість європейського проекту для всієї цивілізації. Він бачить у Лісабонському договорі закладені можливості для створення більш демократичного союзу з більш ефективною політикою. Ю. Хабермас всебічно захищає моральний чинник в європейському проекті стверджуючи, що сучасна Європа розробила інституційні механізми для продуктивного розв'язання інтелектуальних, соціальних і

політичних конфліктів. Концепція для теперішніх реалій Євросоюзу має полягати в співробітництві між громадянами та державами, що є найкращим способом створення глобального співтовариства громадян, а ЗМІ мають сприяти поясненню величезної користі європейських ідеалів для всього людства.

Юргена Хабермаса іноді називають «останнім європейцем», бо він щиро вірить, що філософ може врятувати Європу.

Неспроможність врегулювати конфлікт між загальноєвропейськими та національними баченнями майбутнього ЄС актуалізувала питання ціннісної проблематики, яке останнім часом займає провідне місце на виборах різного масштабу як національного, так і європейського рівня.

Дискусія щодо спільних європейських цінностей триває давно. На сьогодні ми вже маємо потужний інтелектуальний доробок із ґрунтовним аналізом зазначеної теми¹⁷. Всім відома майстерність політиків маніпулювати словами з серйозними моральним навантаженням, яка додає їм електоральних голосів.

Складність чи суперечливість класифікації європейських цінностей знайшли своє відображення не лише у філософському європейському дискурсі, а й втілилися на законодавчому рівні. Як відзначається багатьма дослідниками, від початку економічної інтеграції європейські країни послуговувалися лише принципами, а цінності з'явилися лише в Хартії фундаментальних прав європейського Союзу, на яку посилається Лісабонська угода¹⁸.

Наявність чи більша визначеність поділених цінностей мала б сприяти оформленню або окресленню європейської ідентичності. Так, Стелла Гервас зазначає «лінгвістична розмаїтість та розмитість кордонів у Європі є причиною того, що європейська ідентичність залишається не-зрозумілим і майже нічим, вона, вперто вислизає від спроб визначення»¹⁹. На думку дослідниці, ці недоліки у визначенні ідентичності змусили надати цінностям більшої ваги, бо останні легше визначаються. Цінності стають обґрунтуванням, засадничими цеглинами європейської будівлі та визначенням «кінцевої мети всього проекту».

Інше пояснення популярності використання та посилання на спільні цінності в публічному просторі Європи пропонує Жюстін Лакруа. Аналізуючи ліберальну доктрину, основу європейського буття, дослідниця доводить змішуваність (свідому чи несвідому плутанину) термінів цінностей та

норм. Це відбувається через нечіткість та неясність концепту цінності, хоча й більш емоційно забарвленого порівняно з нормами або принципами. Цитуючи статті Лісабонського договору союзних цінностей, Ж. Лакруа зазначає, що «заради ясності змісту слід було б ужити терміни «принципи» або «норми»²⁰. Добробут, стабільність, розвиток, мирне існування – чесноти, якими пишаються європейці, стали результатом тривалої, продуманої, законодавчо оформленої діяльності європейських структур. У демократичному суспільстві «свідоме прийняття норм є ефективнішим засобом розв'язання конфліктів порівняно з поділеними цінностями»²¹.

Авторка погоджується з висновком Р. Ожєна про доцільність вибору Європи прав перед Європою цінностей. Тема пов'язана з цінностями та європейською ідентичністю актуалізує питання європейського простору та його кордонів як в буквальному, так і в історіософському сенсі.

Питання структурного облаштування ЄС, набуває хвилеподібне загострення, на різних етапах європейської інтеграції. Федеральний проект об'єднання повноважень, створення спільних органів та облаштування загального простору реалізується впродовж кількох десятиліть. Слід зазначити, що завжди існували як прихильники, так і противники такого способу розбудови єдиної Європи. Однак однозначної відповіді щодо формату кінцевої мети не давали ні практичні дії інтеграційних процесів, ні реформовані компетенції правлячих органів ЄС.

Образ космополітичної Європи, загальної території без внутрішніх кордонів, що населена міськими жителями зі стандартизованими уніфікованими елементами споживання, праці, відпочинку, стилю життя – все це є ознаками нової імперії, які відзначаються в роботі «Території та кордони»²². Сучасна Європа, на думку авторів, «намагається встановити мир на континенті, намагаючись перевершити чи ігнорувати національні, культурні чи географічні відмінності, сприймаючи це як джерело національних конфліктів»²³.

Розширення простору, можливість пересування, рухливості кордонів як логіка історичного розвитку для європейців цілком природна. Складні питання пористості кордонів актуалізують питання сутності ЄС як континентальної імперії сучасності, що має централізоване управління авангардного розвитку, спільну духовно-культурну ідентичність та законне право використання

сили. Межі територіального простору Європи залишається дискусійним питанням, особливою загострення набираючи при спробі визначення його східного краю.

Кордони для сучасного європейця мають зовсім інший сенс, ніж кілька десятиліть тому. Трактовка будівництва ЄС як нової форми імперського управління набирає чималої популярності серед сьогоденних євроскептиків, що прискорює розповсюдження націоналізму та в новому світлі виставляє питання зовнішніх загроз для Європи.

Українська криза кінця 2013 – 2014 років – ще одна тема виборчого процесу ЄС. Економічні проблеми сприяють зростанню євроскептичних настроїв серед певної частини європейського суспільства, а з іншого боку, соціальні проблеми, пошук варіантів виживання знижують інтерес європейців до політичних процесів, геополітичних викликів, реальних чи потенційних небезпек.

Проте криза в Україні та політика Російської Федерації значно пошквалили політичний аспект європейських виборчих перегонів. Більший відгук російська політика, кримське питання, спроба подолати негаразди української держави знаходять в політичному житті молодих країн Євросоюзу. Зрозуміло, що мотивація такої реакції криється в нещодавньому спільному минулому, об'єднаного провідною роллю правлячої партії ЄСРП. Країни Балтії та Центрально-Східної Європи ставлять питання безпеки та узгодженої зовнішньої політики в ЄС, консолідуючи НАТО як осередок пошуку способів більшої взаємодії в середині європейської спільноти для стабілізації загальної ситуації. Багато кандидатів на місця в Європейському парламенті додали в свою передвиборчу риторику питання, пов'язані з українською кризою.

Усі складові української кризи кінця 2013 – початку 2014 року додали аргументів Огляду Європейської служби зовнішніх справ (ЄСЗС) за 2013 рік²⁴, яка розпочала свою діяльність 1 грудня 2010 року як виконавець функції міністерства закордонних справ та дипломатичного корпусу ЄС. В огляді було констатовано відсутність узгодженої ефективної політики у зовнішніх справах.

Високий представник зі спільної зовнішньої та безпекової політики баронеса К. Ештон була завантажена необхідністю організації швидкого реагування на низку міжнародних подій, які потребували активності ЄС. Трирічна громадянська війна в Сирії, початок реальних переговорів з Іраном та українська криза черговий раз прояви-

ли різноспрямовані настрої окремих держав ЄС і дали можливість продемонструвати особистісні якості керманіча зовнішньополітичного блоку об'єднаної Європи. Повноваження К. Ештон закінчуються разом із повноваженнями Європейської комісії, що неминуче актуалізує, крім іншого, питання підходів та змістовного наповнення другої опори діяльності ЄС – спільної зовнішньої та безпекової політики.

Необхідність вирішення цього завдання лише посилюється з огляду на події, що відбуваються в світі й прямо чи опосередковано зачіпають інтереси ЄС. Грунтовний аналіз функціональних, організаційних, адміністративно-ієрархічних бюджетних чинників цього аспекту діяльності ЄС представлений в Аналітичній записці Національного інституту стратегічних досліджень України «Щодо перспектив реформування системи реалізації зовнішньої політики Європейського Союзу»²⁵. Саме там представлені варіанти розв'язання проблем переплетених повноважень між різними інститутами ЄС, дублювання компетенцій, відсутності чіткої регламентації різних органів європейського співтовариства та наявності різноспрямованих бажань окремих країн-учасниць ЄС стосовно певних зовнішньополітичних питань. Стурбованість щодо перспектив майбутнього ЄС посилюється багатьма обставинами та поділяється як з боку експертного середовища, так і з боку пересічних громадян.

28 березня 2014 року стало відоме ім'я наступного генсекретаря НАТО – це колишній прем'єр-міністр Норвегії Єнс Столтенберг. Його кандидатура, найбільш вірогідна серед інших, зайвий раз підтвердила напрям зовнішньополітичної діяльності альянсу в складних зовнішньополітичних умовах для країн ЄС. Повноваження діючого генсекретаря Андерса Фог Расмуссена збігають 30 вересня 2014 року. Весняне оприлюднення прізвища його наступника пов'язане з характером процесів, що відбуваються в Європі та світі, підтвердило спадковість обраного курсу альянсу. Призначення на політичну посаду НАТО європейця і збереження за американцем військового керівництва підкреслює дієвість усталеного принципу розподілу повноважень в євроатлантичній співдружності.

Європейська спільнота виборами до Європейського парламенту в травні 2014 року розпочне процедуру повного оновлення всього складу керманічів основних політичних інституцій ЄС – Голови Європарламенту, Президента Європейської

комісії та Голови Європейської ради. Відбудуться організаційні зміни структурних елементів Європейської комісії згідно умов Лісабонського договору, чим буде досягнута відповідність повного обсягу реформованих управлінських органів ЄС.

Головними темами передвиборчої кампанії є соціально-економічні наслідки тривалої фінансової кризи, геополітичні виклики, пов'язані з українською кризою, проблема ефективності функціонування управлінських структур, обумовлена зростаючими тенденціями популізму та євроскептицизму. У сукупності вони актуалізують давні та формують порядок денний нових питань для об'єднаної Європи.

Подолання економічних проблем, вирішення соціальних питань безробіття, впорядкування міграційних процесів, збалансованість зовнішньополітичного курсу, збільшення довіри до бюрократичного апарату Брюсселя мають сприяти оновленню європейського проекту у відповідності до нових реалій сучасності. У виконанні поставлених завдань братиме участь новий склад європейських чиновників та весь загал європейської спільноти, а від якості їх діяльності залежатиме стабільність, розвиток та цілісність Європейського Союзу.

ПОСИЛАННЯ:

¹ Резнікова О.О. Особливості інтеграційних процесів в ЄС на сучасному етапі: інституційні зміни в системі забезпечення економічної та політичної стабільності: аналіт. зап. / О.О. Резнікова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/598/>; Elgstrom O. Images of the EU in EPA negotiations: Angel, demon—or just human? / Ole Elgstrom // European Intergation online papers. – 2008. – Vol. 12. – Mode of Access: http://eiop.or.at/eiop/index.php/eiop/article/download/2008_005a/82; Толстов С. Досвід політики європейської інтеграції: уроки та очікування / С. Толстов // Зовнішні справи. – 2012. – № 1. – С. 20–24; Хабермас Ю. Проблема легитимизації позднего капитализма / Ю. Хабермас. – М.: Праксис, 2010. – 272 с. та ін.

² Макарычев А. Федерализм и кризис Евразии: германские дебаты и российские дилеммы / А. Макарычев // Неприкосновенный запас. – 2013. – № 5(91). – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nz/2013/5/2m-pr.html>; Brown G.W. State Sovereignty, Federation and Kantian Cosmopolitanism / G.W. Brown // European Journal of International Relations. – 2005. – Vol. 11. – № 4. – P. 495–522 [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://ejt.sagepub.com/content/11/4/495.abstract>; Падис М.-О. Демократическая законность и наднациональное строительство: европейская проблема / Марк-Оливье Падис / [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Padis_ru.html.

³ Снігир О.В. Інституційна трансформація Європейського Союзу під впливом кризи у євразоні / О.В. Снігир // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 1 (26). – С. 139–145.

⁴ Moore T. Are we European by nature? The dilemmas of European integration and the current financial crisis / Thomas Moore [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.europeanideas.eu/pages/culture/european-values-and-identity/are-we-european-by-nature-on-the-dilemmas-of-european-integration-and-the-current-financial-crisis.php>.

⁵ Дэвис Л. Премьер-министр Италии: ЕС должен объединиться против скептиков и популистов («The Guardian», Великобритания) / Лиззи Дэвис [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://inosmi.ru/world/20131104/214445493.html>.

⁶ Там само.

⁷ Режим доступу до блогу: <http://artgoldhammer.blogspot.com/>.

⁸ Goldhammer A. The Populist Backlash in France / Arthur Goldhammer [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.europeanideas.eu/pages/politics/justice-home-affairsregional-policy/the-populist-backlash-in-france.php>.

⁹ Социалисты во Франции проиграли местные выборы правым [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/03/140330_france_local_elex_far_right.shtml.

¹⁰ Steams J. EU Elections May Be “Tense” as Extremism Grows, Barroso Warns / Jonathan Steams [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.bloomberg.com/news/2014-01-15/eu-elections-may-be-tense-as-extremism-grows-barroso-warns.html>.

¹¹ Baudet T. The EU is an Empire and Empires Mean War / Thierry Baudet [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.europeanideas.eu/pages/culture/european-values-and-identity/the-eu-is-an-empire-and-empires-mean-war.php>.

¹² Там само.

¹³ Turning right // The Economist. – 2014. – Jan 4th. [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.economist.com/news/briefing/21592666-parties-nationalist-right-are-changing-terms-european-political-debate-does>.

¹⁴ Lunacek U. The Vision of a United States of Europe / Ulrike Lunacek [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.europeanideas.eu/pages/politics/eu-political-system/the-vision-of-a-united-states-of-europe.php>

¹⁵ Габермас Ю. Громадянство і національна ідентичність / Юрген Габермас // Умови громадянства: Зб. ст. / Під редакцією Варта ван Стінбергена: Пер. з англ., передмова та примітки Іваненко О. О. – К.: Український Центр духо-

вної культури, 2005. – С. 49–70. – Режим доступу: <http://litopys.org.ua/rizne/haber.htm>; Democracy, Solidarity and the European Crisis : Lecture delivered by Professor Jürgen Habermas on 26 April 2013 in Leuven [Electronic Resource]. – Mode of Access: <http://www.kuleuven.be/communicatie/evenementen/evenementen/jurgen-habermas/en/democracy-solidarity-and-the-european-crisis>; Мотрошилова Н.В. Юрген Хабермас о кризисе Европейского Союза и понятие солидарности (2011–2013 гг.) / Н.В. Мотрошилова // Вопросы философии. – 2013. – № 10. – С. 22–38.

¹⁶ Диц Г. Миссия философа: спасти Евросоюз / Г. Диц. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://inosmi.ru/europe/20111128/178621730.html?id=178630560>

¹⁷ Лакруа Ж. Чи потребує Європа загальних цінностей? Важливість ліберальної парадигми для осмислення політичної ідентичності Європейського союзу / Жюстин Лакруа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Lacroix_ukr.html; Гервас С. Європейські цінності: між ідеалом, дискурсом і реальністю / С. Гервас [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Ghervas.html>; Чекаленко Л. Васильєва М. Європейські цінності, що засновані на духовній, моральній та історичній спадщині народів Європи / Л. Чекаленко, М. Васильєва // Зовнішні справи. – 2013. – № 10. – С. 14–17; Нарочницкая Н. В Европе царит философия конца истории / Н. Нарочницкая [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/smi/66164.htm>; Рубинский Ю. Европейские ценности / Ю. Рубинский // Вестник Европы. – 2009. – № 26-27. – С. 22–39. Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/vestnik/2009/26/ru3.html> та ін.

¹⁸ Лакруа Ж. Указана праця. – С. 123; Чекаленко Л., Указана праця. – С. 14.

¹⁹ Гервас С. Указана праця. – Режим доступу: <http://rethinkingdemocracy.org.ua/themes/Ghervas.html>

²⁰ Лакруа Ж. Указана праця. – С. 125.

²¹ Там само. – С. 127.

²² Ghervas S. Territoires et frontières (Limites) / S. Ghervas // Lieux d'Europe. Mythes et limites / Eds. S. Ghervas, F. Rosset. – Paris : Editions de la MSH, 2008. – P. 87 – 93.

²³ Ibid. – P. 92.

²⁴ Режим доступу: http://eeas.europa.eu/what_we_do/index_en.htm.

²⁵ Александров О. С. «Щодо перспектив реформування системи реалізації зовнішньої політики Європейсько-го Союзу»: аналіт. записка / О. С. Александров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1470>.

Solomenna T.V. The renewal of the EU and the prospects of the overcoming of the eurosceptical tendencies / Chernigiv Taras Shevchenko National Teachers' Training University.

The article is devoted to the upcoming elections to the European Parliament, renewal of personnel of the main bodies of the EU, the final structural and management alternation according to the Treaty of Lisbon. The economic crisis has reinforced the negative trends of socio-economic relations of European cooperation, strengthened the position of populists and eurosceptics in the political context of the European community. Foreign policy challenges actualized the reaction of the coherent and effective EU policy at the international arena, as well as the problems of federalism as a form of existence of the European project.

Keywords: election, European Parliament, EU institutions, the economic crisis, populism, Euroscepticism, values, identity, federal European project

Соломенная Т.В. Обновление ЕС и перспективы преодоления евроскептицизмом / Черниговский национальный педагогический университет имени Т.Г. Шевченко.

Статья посвящена вопросам будущих выборов в Европейский парламент, обновлению личного состава основных органов ЕС, окончательных структурных и управленческих изменений согласно Лиссабонскому договору. Проявления экономического кризиса усугубили неблагоприятные тенденции социально-экономических отношений европейского сотрудничества, усилили позиции популистов и евроскептиков в политическом контексте европейского сообщества. Внешнеполитические вызовы актуализировали реакцию согласованной и эффективной политики ЕС на международной арене, а также проблематику федерализма как формы существования европейского проекта.

Ключевые слова: выборы, Европейский парламент, институты ЕС, экономический кризис, популизм, евроскептицизм, ценности, идентичность, федеральный европейский проект.

Стаття надійшла до редколегії 30.04.2014

Прийнята до друку 30.05.2014